

art
educațional

Florin IONIȚĂ
Marilena LASCĂR
Liliana PAICU
Adrian SĂVOIU
Adrian COSTACHE

Limba și literatura română

Clasa a X-a

Perspectiva 2020

Florin IONIȚĂ
Marilena LASCĂR
Liliana PAICU
Adrian SĂVOIU
Adrian COSTACHE

is .RO
ni și cărți

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a X-a

X

ART
Grup Editorial

MODULUL 1. PROZA SCURTĂ

BASMUL CULT

Povestea lui Harap-Alb de Ion Creangă (Florin Ioniță) 7

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Influența elementelor nonverbale și paraverbale asupra înțelegerii mesajului oral (Florin Ioniță) 20

Structura dialogului: reguli și tehnici (Florin Ioniță) 21

Argumentarea interpretărilor și a judecăților de valoare (Florin Ioniță) 22

*Povestea lui Harap-Alb spusă de însuși calul său*** de Florin Bican (Florin Ioniță) 23

POVESTIREA**

Fântâna dintre plopi de Mihail Sadoveanu (Liliana Paicu) 29

*Lostrîța*** de Vasile Voiculescu (Liliana Paicu) 38

*Robbie*** de Isaac Asimov (Florin Ioniță) 48

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Evaluarea discursului oral (Florin Ioniță) 55

NUVELA

Moara cu noroc de Ioan Slavici (Adrian Săvoiu) 56

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Stilul direct, stilul indirect, stilul indirect liber (Adrian Săvoiu) 66

Caracterizarea personajului (Adrian Săvoiu) 67

Eseul structurat (Adrian Săvoiu) 68

Monologul (Adrian Săvoiu) 69

*La țigănci*** de Mircea Eliade (Marilena Lascăr) 70

*Cărăbușul de aur*** de Edgar Allan Poe (Liliana Paicu) 81

MODULUL 2. ROMANUL

Ion de Liviu Rebreanu (Adrian Săvoiu) 93

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Calitățile generale și particulare ale stilului (Adrian Săvoiu) 102

Dialogul (Adrian Costache) 103

Dezbaterea (Adrian Costache) 105

Maitreyi de Mircea Eliade (Adrian Săvoiu, Liliana Paicu) 107

RECENZIA

Mircea Eliade: Maitreyi (roman) de Pompiliu Constantinescu (Adrian Săvoiu) 121

Intrusul de Marin Preda (Florin Ioniță) 127

*Toate bufnițele*** de Filip Florian (Liliana Paicu) 142

*Fahrenheit 451*** de Ray Bradbury (Florin Ioniță) 155

EVOLUȚIA PROZEI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ (Florin Ioniță, Adrian Săvoiu) 168

MODULUL 3. POEZIA

POEZIA LIRICĂ

Floare albastră de Mihai Eminescu (Marilena Lascăr) 175

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Figuri de stil (Marilena Lascăr) 181

Analiza. Comentariul (Marilena Lascăr) 184

<i>Pe lângă plopii fără soț...</i> de Mihai Eminescu (Adrian Săvoiu)	186
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Paralela** (Adrian Săvoiu)	191
Proiectul (Adrian Săvoiu)	193
STUDIUL CRITIC	
<i>Eminescu și poeziile lui</i> de Titu Maiorescu (Adrian Săvoiu)	194
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Proces-verbal. Cerere (Adrian Săvoiu)	201
EVOLUȚIA CRITICII LITERARE ÎN CULTURA ROMÂNĂ** (Adrian Săvoiu)	203
<i>Decembre</i> de G. Bacovia (Adrian Săvoiu)	205
<i>Nevroză</i> de G. Bacovia (Adrian Săvoiu)	210
<i>Orânduire</i> de Lucian Blaga (Liliana Paicu)	214
POEZIA EPICĂ	
<i>Pui de găi...</i> de Tudor Arghezi (Florin Ioniță)	218
POEZIA LIRICĂ	
<i>Morgenstimmung</i> de Tudor Arghezi (Marilena Lascăr)	223
<i>Viața mea se iluminează</i> de Nichita Stănescu (Marilena Lascăr)	228
<i>Am zărit lumină...</i> de Marin Sorescu** (Liliana Paicu)	231
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Valori stilistice ale unor categorii morfosintactice (Adrian Costache)	234
EVOLUȚIA POEZIEI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ (Florin Ioniță, Adrian Săvoiu)	236
MODULUL 4. DRAMATURGIA	
COMEDIA	
<i>O scrisoare pierdută</i> de I.L. Caragiale (Florin Ioniță)	243
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Caracterizarea personajului în textul dramatic (Florin Ioniță)	254
Structuri și tehnici argumentative în textul literar și nonliterar (Florin Ioniță)	255
Niveluri de constituire a mesajului în comunicarea orală și scrisă (Florin Ioniță)	257
Hipercorectitudinea. Etimologia populară (Florin Ioniță)	258
CRONICA DE SPECTACOL	
<i>O scrisoare pierdută</i> de [Dumitru C. Ollănescu] Ascanio (Adrian Săvoiu)	260
DRAMA**	
<i>Suflete tari**</i> de Camil Petrescu (Florin Ioniță)	265
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Interviul publicistic (Florin Ioniță)	278
Interviul de angajare (Florin Ioniță)	279
EVOLUȚIA DRAMATURGIEI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ (Florin Ioniță, Adrian Săvoiu)	281
INDICE	284

Textele marcate cu (**) sunt propuneri pentru discuții la clasă.

PROZA SCURTĂ

BASMUL CULT

Povestea lui Harap-Alb de Ion Creangă

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Influența elementelor nonverbale și paraverbale
asupra înțelegerii mesajului oral

Structura dialogului: reguli și tehnici

Argumentarea interpretărilor

și a judecăților de valoare

Povestea lui Harap-Alb spusă de însuși calul său
de Florin Bican**

POVESTIREA

Fântâna dintre plopi de Mihail Sadoveanu

Lostrîța de Vasile Voiculescu **

Robbie de Isaac Asimov **

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Evaluarea discursului oral

NUVELA

Moara cu noroc de Ioan Slavici

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Stilul direct, stilul indirect, stilul indirect liber

Caracterizarea personajului

Eseul structurat

Monologul

La țigănci de Mircea Eliade **

Cărăbușul de aur de Edgar Allan Poe **

Libris RO

Basmul cult

Notă biobibliografică

Ion Creangă (1837– 1889), prozator. Născut la Humulești, într-o familie numeroasă, este fiul Smarandei și al lui Ștefan. Învăța cu bădița Vasile la școala din sat întemeiată de părintele Ioan, apoi la Broșteni (aici se molipsește de râie de la caprele Irinucăi), unde îl are învățător pe Neculai Nanu, la Târgu-Neamț, cu Isaia Duhu (evocat în povestirea *Popa Duhu*), unde îi are colegi pe Nică Oșlobanu, dar și pe viitorul filozof Vasile Conta, la Fălțiceni și, din 1856 până în 1858, la Seminarul de la Socola. Moartea prematură a tatălui îl împiedică să-și finalizeze studiile.

În 1859, pentru a putea fi hirotonisit, se căsătorește cu Ileana, fiica în vârstă de 15 ani a părintelui Grigoriu de la biserica „Patruzeci de Sfinți”, iar un an mai târziu se naște Constantin, unicul său fiu.

Între 1864 și 1865 urmează nou înființata Școală Normală (Școala Preparandală, cum se numea atunci), al cărei director era Titu Maiorescu, pe care o absolvă întâiul, devenind institutor. Se desparte de soție, iar, din 1868, apar primele conflicte cu autoritățile bisericești. Este caterisit și, în 1872, înlăturat și din

Înainte de text

1. Probabil că urmăriți la televizor seriale polițiste sau de aventuri. Ați constatat, desigur, că, indiferent de piedicile ivite în calea eroului, fiecare episod are un deznodământ fericit. Și totuși, deși cunoașteți deznodământul, urmăriți episod după episod. De ce o faceți? Discutați pe această temă. Încercați să identificați schema după care este construit un asemenea serial.
2. Cu siguranță, ați citit (sau vi s-au povestit) în copilărie basme populare. Ați constatat, desigur, că, în ciuda unor detalii care se modifică, schema basmelor rămâne cam aceeași: eroul pleacă de acasă și, după un număr variabil de aventuri, triumfă în lupta cu răul. Ce urmărește să ofere, așadar, cititorului/ascultătorului un basm popular: • un adevăr de natură etică – binele învinge răul? • suspans? • cât mai multe întâmplări miraculoase? • aventuri? Alegeți (sau oferiți și alte soluții) și justificați-vă opțiunea.
3. Comparați concluziile la care ați ajuns în legătură cu modul în care sunt construite serialele polițiste sau de aventuri cu acela în care sunt construite basmele populare pentru a constata asemănările și/sau deosebirile.

POVESTEA LUI HARAP-ALB

de Ion Creangă
- fragmente -

Amu cică era odată într-o țară un crai care avea trei feciori. Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară, mai depărtată. Și împăratul, fratele craiului, se numea Verde-împărat; și împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete. [...]

Amu cică împăratul acela, aproape de bătrânețe, căzând la zăcare, a scris carte frăține-său craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoți, ca să-l lase împărat în locul său după moartea sa. Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa și le zice:

— Iaca ce-mi scrie frate-meu și moșul vostru. Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.

Atunci feciorul cel mai mare ie îndrăzneală și zice:

— Tată, eu cred că mie mi se cuvine această cinste, pentru că sunt cel mai mare dintre frați; de-aceea te rog să-mi dai bani de cheltuială, strai de primineală, arme și cal de călărie, ca să și pornesc, fără zăbovă.

învățăământ. Se mutase între timp în mahalaua Țicăului, în celebra bojdeucă. Prin intervenția lui Titu Maiorescu, doi ani mai târziu, este reprimat în învățăământ și repartizat la Școala de Băieți Numărul 2 din Păcurari, unde, în 1875, îl va întâlni pe Eminescu, revizor școlar în acel moment.

Debutul ca scriitor are loc în același an, la 1 octombrie, în revista *Convorbiri literare*, cu **Soacra cu trei nurori**. Era deja cunoscut în lumea școlii datorită manualelor sale pentru cursul primar. În primăvara lui 1877 se produce primul atac de epilepsie, boală care îl va chinui tot restul vieții.

Plecarea lui Eminescu la București, în toamna aceluiași an, va lăsa un gol niciodată umplut. *Bădie Mihai* – îi scrie el în decembrie – *ai plecat și mata din lași, lăsând în sufletul meu multă scârbă și amăreală*. Iar într-o altă scrisoare: *La lași ninge frumos de ast-noapte, încât s-a făcut drum de sanie. Vino, frate Mihai, căci fără tine sunt străin*. Crizele se îndesesc, deprimându-l (*Pisemne d-voastră nu mă credeți că sunt bolnav și aproape, dacă nu de tot, idiot*, îi scrie el lui Iacob Negruzzi, în 1886), deși, uneori, are tăria să facă haz de necaz, răspunzându-le celor care îl întrebau cum se simte: *Mulțumesc, tare bine: stuchesc în barbă și trag oghealul cu dinții*.

Moare la 31 decembrie, spre prânz, în tutungeria fratelui său mai mic, Zahei, în urma unei crize de epilepsie.

Opera literară: **Soacra cu trei nurori** (1875), **Dănilă Prepeleac** (1876), **Povestea porcului** (1876), **Moș Nichifor Coțcariul** (1877), **Povestea lui Stan Pățitul** (1877), **Povestea lui Harap-Alb** (1877), **Fata babei și fata moșneagului** (1877), **Ivan Turbincă** (1878), **Povestea unui om leneș** (1878), **Prostia omenească** (1880), **Amintiri din copilărie**, I-III (1881 – 1882), IV (postum, 1892), **Popa Duhu** (1881).

— *Bine, dragul tatei, dacă te bizuiești că-i putè răzbate până acolo și crezi că ești în stare a cârmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie, care-i vrea tu, ie-ți bani cât ți-or trebui, haine care ți-or plăcè, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu*.

Atunci feciorul craiului își iè cele trebuitoare, sărută mâna tătâne-său, primind carte de la dânsul către împăratul, zice rămas-bun fraților săi și apoi încalecă și pornește cu bucurie spre împărăție.

Craiuul însă, vrând să-l ispitească, tace molcum și, pe înserate, se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs, apoi încalecă pe cal, iese înaintea fecioru-său pe altă cale și se bagă sub un pod. Și când să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl și întâmpină un urs mor-măind. Atunci calul fiului de crai începe a sări în două picioare, forăind, și cât pe ce să izbească pe stăpânu-său. Și fiul craiului, nemaiputând struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă rușinat înapoi la tatu-său. Până să ajungă el, craiuul pe de altă parte și ajunsese acasă, dăduse drumul calului, îndosise pielea cea de urs și aștepta acum să vie fecioru-său. Și numai iaca îl și vede viind repede, dar nu așa după cum se dusese.

— *Da' ce-ai uitat, dragul tatei, de te-ai întors înapoi, zise craiuul cu mirare? Aista nu-i semn bun, după cât știu eu*.

— *De uitat, n-am uitat nimica, tată, dar ia, prin dreptul unui pod, mi-a ieșit înainte un urs grozav, care m-a vârat în toți spărieții. Și cu mare ce scâpând din labele lui, am găsit cu cale să mă întorc la d-ta acasă decât să fiu pradă fiarelor sălbatece. Și de-acum înainte, ducă-se, din partea mea, cine știe, că mie unuia nu-mi trebuie nici împărăție, nici nimica; doar n-am a trăi cât lumea, ca să moștenesc pământul*.

— *Despre aceasta bine ai chitit-o, dragul tatei. Se vede lucru că nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine; și decât să incurci numai așa lumea, mai bine să șezi departe, cum zici, căci, mila Domnului: „Lac de-ar fi, broaște sunt destule”. Numai aș vrea să știu, cum rămâne cu moșu-tău? Așa-i că ne-am încurcat în slăbăciune?*

— *Tată, zise atunci feciorul cel mijlociu, să mă duc eu, dacă vrei*.

— *Ai toată voia de la mine, fătul meu, dar mare lucru să fie de nu ți s-or tăie și ție cărările. Mai știi păcatul, poate să-ți iasă înainte vreun iepure, ceva... și popâc! m-oi trezi cu tine acasă, ca și cu frate-tău, ș-apoi atunci rușinea ta n-ar fi proastă. Dar dă, cearcă și tu, să vezi cum ți-a sluji norocul. Vorba ceea: „Fiecare pentru sine, croitor de pâne”. De-i izbuti, bine de bine, iară de nu, au mai pățit și alți voinici ca tine...*

Atunci feciorul cel mijlociu, pregătindu-și cele trebuitoare și primind și el carte din mâna tată-său către împăratul, își iè ziua-bună de la frați, și a doua zi pornește și el. Și merge, și merge, până ce înnoptează bine. Și când prin dreptul podului, numai iaca și ursul: mor! mor! mor! Calul fiului de crai începe atunci a forăi, a sări în două picioare și a da înapoi. Și fiul craiului, văzând că nu-i lucru de șagă, se lasă și el de împărăție și, cu rușinea lui, se întoarce înapoi la tată-său acasă. Craiuul, cum îl vede, zice:

— *Ei, dragul tatei, așa-i că s-a împlinit vorba ceea: „Apără-mă de găini, că de câni nu mă tem”*.

— *Ce fel de vorbă-i asta, tată?! zise fiu-său rușinat; la d-ta urșii se cheamă găini? Ba, ia acum cred eu frăține-meu, că așa urs oștirea întregă este în stare să o zdrumice... Încă mă mir cum am scăpat*

Casa memorială „Ion Creangă”
din Humulești
(carte poștală ilustrată, 1920)

cu viață; lehamite și de împărăție și de tot, că doar, slava Domnului, am ce mânca la casa d-tale.

— Ce mânca văd eu bine că ai, despre asta nu e vorbă, fătul meu, zise craiul posomorât, dar, ia spuneți-mi, rușinea unde o puneți? Din trei feciori câți are tata, niciunul să nu fie bun de nimica?! Apoi, drept să vă spun, că atunci degeaba mai stricați mâncarea, dragii mei... Să umblați numai așa, frunza frâsinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sunteți feciori de crai, asta nu miroasă a nas de om... Cum văd eu, frate-meu se poate culca pe o ureche din partea voastră; la sfântul așteaptă s-a împlini dorința lui. Halal de nepoți ce are! Vorba ceea:

La plăcinte, înainte
Și la război, înapoi.

Fiul craiului cel mai mic, făcându-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plânge în inima sa, lovit fiind în adâncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său. Și cum sta el pe gânduri și nu se dumerea ce să facă pentru a scăpa de rușine, numai iaca se trezește dinaintea lui cu o babă gârbovă de bătrânețe, care umbla după milostenie.

— Da' ce stai așa pe gânduri, luminate crăișor? zise baba. Alungă mâhnirea din inima ta, căci norocul îți râde din toate părțile și nu ai de ce fi supărat. Ia, mai bine miluiește baba cu ceva.

— Ia lasă-m-ncolo, mătușă, nu mă supăra, zise fiul craiului; acum am altele la capul meu.

— Fecior de crai, vede-te-aș împărat! Spune babei ce te chinuiește; că, de unde știi, poate să ajute și ea ceva.

— Mătușă, știi ce? Una-i una și două-s mai multe; lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea-naintea ochilor de necaz.

— Luminate crăișor, să nu bănuiești, dar nu te iuți așa de tare, că nu știi de unde-ți poate veni ajutor.

— Ce vorbești în dodii, mătușă? Tocmai de la una ca d-ta ți-ai găsit să aștept eu ajutor?

— Poate ți-i deșanț de una ca aceasta? zise baba. Hei, luminate crăișor! Cel-de-Sus varsă darul său și peste cei neputincioși; se vede că așa place Sfinției Sale. Nu căuta că mă vezi gârbovă și stremțuroasă, dar, prin puterea ce-mi este dată, știu dinainte ceea ce au de gând să izvodească puternicii pământului și adeseori râd cu hohot de nepriceperea și slăbiciunea lor. [...]

Acum, luminate crăișor, ca să vezi cât poate să-ți ajute milostenia, stăi liniștit, uită-te drept în ochii mei și ascultă cu luare aminte ce ți-oi spune: du-te la tată-tău și cere să-ți deie calul, armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci ai să te poți duce, unde n-au putut merge frații tăi; pentru că ție a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste. Tatu-tău s-a împotrivi și n-a vrè să te lase, dar tu stăruiește pe lângă dânsul cu rugăminte, că ai să-l îndupleci. Hainele despre care ți-am vorbit, sunt vechi și ponosite, și armele ruginite, iară calul ai să-l poți alege punând în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jaratic, și care dintre cai a veni la jaratic să mănânce, acela are să te ducă la împărăție și are să te scape din multe primejdii. [...]

Și atunci, o dată se suie în pod și coboară de-acolo un căpăstru, un frâu, un bici și o șa, toate colbăite, sfarogite și vechi ca pământul.

Dicționar cultural

Podul este locul de trecere spre o altă lume. Mircea Eliade (*De la Zalmoxis la Genghis-Han*) îl consideră o probă inițiativă, trecere primejdioasă de la un mod de existență la altul, de la imaturitate la maturitate. O observație se impune: trecerea are mereu un **singur sens**. O etapă odată parcursă, revenirea nu mai este posibilă. Un pod va trece Harap-Alb când pleacă la drum: este momentul intrării în lume, care marchează și prima diferențiere de nevolnicii frați rămași acasă. O nouă trecere va fi la întâlnirea cu nunta furnicilor. Alegând să traverseze prin apa vijelioasă cu riscul de a se îneca, eroul își probează prima calitate dobândită, mila. Însă podul nu oferă cheia, ci doar șansa transformării. A trece podul este totuși un act de curaj care presupune să ai cutezanța de a te afunda în necunoscut.

Respect pentru oameni și cărți

Discutați despre modul în care este ea valorificată în secvențele ulterioare.

5. Folosindu-vă de cele discutate anterior, completați individual tabelul următor:

Trăsături ale eroului până la întâlnirea cu Spânul	Calități dobândite în cursul primei „munci“	Calități dobândite în cursul celei de a doua „munci“	Calități dobândite în cursul celei de a treia „munci“	Trăsături ale eroului în finalul basmului

6. Comparați-vă tabelele completate pentru a descoperi eventuale diferențe.
7. Argumentează, într-un eseu liber de maximum două pagini, caracterul de *Bildungsroman* al *Poveștii lui Harap-Alb*.
8. Exprimă-ți opinia oral, în fața colegilor, într-un discurs de patru – cinci minute, despre valoarea estetică a *Poveștii lui Harap-Alb*, prin dezvoltarea a două argumente privind structura textului narativ și/sau limbajul prozei narative.

Atenție! A exprima o opinie nu presupune în niciun caz expunerea unui punct de vedere „oficial”, ci demonstrarea faptului că vorbitorul este familiarizat cu utilizarea unei asemenea situații de comunicare.

Dincolo de text

În rândurile de mai jos, vei găsi, înșirate alfabetic, un număr de proverbe. Alege-le pe acelea care consideri că pot fi puse în legătură cu evoluția lui Harap-Alb și ordonează-le astfel încât ele să evidențieze transformările succesive produse în comportamentul său. În cazul în care constăți că din acest puzzle lipsesc unele „piese”, completează-l cu alte proverbe cunoscute de tine.

A face bine e totdeauna mai bine decât a face rău.

Alta e a auzi și alta e a vedea.

Binele ce-l faci la oarecine ți-l întoarce vremea care vine.

Ce învești la tinerețe aceea știi la bătrânețe.

Cine face bine bine găsește; cine face rău rău-l însoțește.

Cine nu-nvață la tinerețe va plânge la bătrânețe.

Cinstea e mai scumpă decât toate.

Cu nădejdea omul nu moare.

De ani e mare și minte n-are.

De oamenii răi să te-nchini și să fugi ca dracul de tămâie.

De te latră vreun câine, astupă-i gura cu pâine; n-aranca în el cu piatră, că atunci mai rău te latră.

Doamne ferește de alt rău mai mare.

Fă bine și nu te teme de nimene.

Îl poartă de nas pe unde îi place.

Mi s-au aprins călcâiele de dorul tău.

Mintea lui nu plătește cât o ceapă degerată.

Mult umbli, multe-nvești, mult trăiești, multe vezi.

Nu i-a picat cașul de la gură și a plecat la drum.

Să nu dea rele Domnul câte poate suferi omul.

Și răul e bun la ceva.

INFLUENȚA ELEMENTELOR NONVERBALE ȘI PARAVERBALE ASUPRA ÎNȚELEGERII MESAJULUI ORAL

Comunicarea verbală presupune transmiterea unui mesaj de la o sursă la o destinație prin intermediul limbilor naturale. Ea se poate realiza oral sau scris. În cazul comunicării orale, elementelor verbale ale comunicării li se adaugă cele **nonverbale** (gesturi, mimică, mișcarea corpului, ținuta, privirea etc.) și **paraverbale** (timbrul, volumul și inflexiunile vocii – murmurată, șoptită, șuierătoare, mormăită etc. –, tonul, ritmul, tăieturile cuvintelor, articularea specifică, pauzele, râsul, oftatul etc.). Toate acestea pot oferi receptorului informații utile necesare decodării mesajului.

Informații de natură nonverbală sau paraverbală pot exista și în comunicarea scrisă: în textul dramatic, prin intermediul indicațiilor autorului, iar în textul epic, prin intermediul intervenției directe a naratorului, scopul lor fiind același – oferirea unor informații suplimentare, utile în descifrarea intențiilor vorbitorului.

Aplicații

1. Citește cu voce tare, încercând să găsești intonația potrivită: *Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig. Bu... nă treabă!*
2. Motivează rostul punctelor de suspensie existente în structura *Bu... nă treabă!*
3. Cum altfel ar putea fi scris cuvântul *bu... nă*, pentru a se conserva intonația?
4. Identifică, în textul reprodus în manual, și alte semne grafice care au rolul de a marca variația ale tonului în rostirea personajelor, discontinuitatea (pauza) în vorbire sau de a sublinia anumite stări emoționale. Explică rostul fiecărui semn în cazul exemplului selectat.
5. Imaginează-ți următoarea situație: Tocmai ai aflat rezultatul excelent al echipei favorite, obținut în meciul susținut cu principala ei rivală, și vrei să-i comunicii marea bucurie prietenului tău cel mai bun, aflat în alt oraș. Ai la dispoziție doar serviciul de telefonie mobilă (s.m.s., chat) sau al poștei electronice, așa că mesajul tău nu poate fi transmis decât cu ajutorul scrisului. Realizează un scurt text în care, în afară de cuvinte, să folosești și diferite semne grafice prin care să-ți exprimi entuziasmul.
6. Oralitatea este, probabil, cea mai importantă trăsătură a operei lui Creangă. Ea își are originea în natura duală a personalității sale, de scriitor și de actor totodată. Creangă nu povestește doar, ci dialoghează cu cititorul, comentează acțiunile și vorbele personajelor și chiar pe ale sale, se muștră sau se îndeamnă la povestire: *Dar ia să nu ne depărtăm cu vorba și să încep a depăna firul poveștii; Ce-mi pasă mie? Eu sunt dator să spun povestea și vă rog s-o ascultați.* Comentariile autorului sunt întărite de proverbe, zicători, adesea introduse prin formula stereotipă *vorba ceea*, care creează impresia de adresare directă, familiară: *Vorba ceea: Părinții mănâncă aguridă și fiilor li se strepezesc dinții. Și vorba ceea: La calic slujești, calic rămâi.* Identifică formule ale adresării directe în *Povestea lui Harap-Alb*.
7. Dă exemple de formule ale adresării directe, familiare în limbajul de azi.
8. Care este formula de adresare pe care o utilizezi cel mai des?

9. Dar cea pe care o detești în cel mai înalt grad? Ce te deranjează la ea?
10. Scriitorul nu alunecă niciodată în abstract, arta sa este una a concretului. Cu ajutorul cuvintelor el „pipăie” lumea asemenea lui Ochilă. Cuvintele devin astfel aproape materiale, fiecare având densitate, formă sau culoare. Superlativul absolut, preferat tocmai pentru valoarea sa expresivă, apare în formele cele mai neobișnuite: mezinul împăratului *se făcu roșu cum îi gotca*, în casa de aramă era *foc de ger*. Verbe precum *a zghihui*, *a horăi*, *a năboi*, *a boncălui*, *a horpăi*, *a bojăi*, multe din ele provenite din interjecții, sunt alese mai cu seamă pentru sugestiile lor de natură sonoră. Ursul, *cum ajunge la fântână, începe a bea lacom la apă și a-și linge buzele de bunătatea și dulceața ei. Și mai stă din băut și iar începe a mornăi; și iar mai bea câte un răstimp și iar mornăiește...* Cerbul *odată și începe a bea hâlpav la apă rece; apoi mai boncăluiește și iar mai bea până nu mai poate*. Cel mai adesea scriitorul alege totuși interjecția, pentru că ea comunică mai direct senzațiile, conferind totodată povestirii o notă de familiaritate. Sonoritatea devine astfel mai „plină”: *Talpa iadului face țuști înăuntru și dracii, tranc, închid poarta; copilul face țuști în baltă, cei șapte tovarăși pornesc ei teleap, teleap, teleap*. Înlocuiește fiecare interjecție cu echivalentul verbal potrivit; vei constata că substituirile produc efecte în planul expresivității textului. Încearcă să motivezi aceste schimbări.
11. Extrage din opera lui Creangă și alte verbe provenite din interjecții.
12. Scrie o compunere de cincisprezece – douăzeci de rânduri în care să descrii, utilizând cât mai multe interjecții, atmosfera din clasă, după terminarea ultimei ore de curs, dintr-o zi de vineri.

STRUCTURA DIALOGULUI: REGULI ȘI TEHNICI (ACTUALIZARE)

În clasa a IX-a ai aflat câteva informații importante despre **dialog** (conversare între cel puțin două persoane, care se adresează alternativ una alteia), pe care este util să ți le reamintești.

Replică: unitate minimală din care se constituie dialogul. Replicile pot fi *verbale, nonverbale* sau *mixte*. În dialog, replicile *se intercondiționează*, pot rămâne *neterminate* ori pot fi *continuate* de către partenerul de dialog. Ele pot fi construite sub formă de *perechi* sau în *grupaje* mai ample etc.

Reguli ale dialogului: acordă atenție partenerului, preia/cedează cuvântul la momentul oportun, dozează participarea la dialog și evită să monopolizezi discuția, nu da semne de nerăbdare (sau de plictiseală) în timp ce vorbește partenerul, nu încerca să-ți demonstrezi cu orice preț superioritatea. Dialogul presupune și folosirea unor formule *de inițiere* (*alo, bună ziua, salut* etc.), *de menținere* (*înțeleg, te ascult, desigur* etc.) și *de închidere* (*la revedere, pa, cu bine* etc.) a contactului verbal. Este bine să acorzi atenție egală atât comunicării verbale, cât și celei nonverbale și paraverbale, ținând seamă totodată de auditoriu și de context.

Conversația cotidiană este o formă *familiară/informală* de comunicare orală. Ea se creează continuu, prin interacțiunea vorbitorilor, fără a fi guvernată de reguli stricte, fără limitări în privința temelor și fără a necesita un cadru special al desfășurării.

Discuția argumentativă se caracterizează prin anumite restricții privind *cadrul* desfășurării, *tematica* și *finalitatea*. *Argumentarea* și *contraargumentarea* implică, în general, trei etape: *afirmația*, *motivarea* și *concluzia*. *Contraargumentarea* presupune reluarea argumentelor partenerului și combaterea lor punct cu punct, prin demonstrarea netemeinicii acestora.